

Розробка та обґрунтування критеріїв і показників результативності освітнього процесу належать до складних і спірних проблем. В цілому, існують два основні підходи до позиціонування сфери освіти в системі суспільних відносин. Перший підхід, більш традиційний для вітчизняної культури, розглядає освіту як інструмент суспільства і держави, спрямований на збереження власної ідентичності, підтримку та збільшення конкурентоспроможності у світі. Для нього головним критерієм результативності педагогічного процесу є рівень знань, умінь та навичок. Другий підхід розглядає освіту як послугу, що надається спеціалізованими організаціями юридичним та фізичним особам. Для цього підходу головним критерієм результативності є рівень задоволеності споживача, який платить за послугу. Знання, вміння та навички опосередковано можуть входити до складу цього критерію і навіть бути на перших місцях, але вимірюються вони виключно через задоволеність клієнта, а ще точніше, через ринковий успіх суб'єкта освітнього процесу, що продає цю педагогічну технологію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г. В. Interactive teaching methods as a means of developing students' critical thinking. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том IV (16). С. 33-46.
2. Собченко Т. М. Змішане навчання: поняття та завдання. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : збірник наукових праць. 2021. №75(3). С. 73-76.
3. Устенко Р. Л., Свінцицька Н. Л., Каценко А. Л. Конструювання освітнього середовища кафедр вищого медичного закладу. Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю. 2022. С. 101-103.
4. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць. 2020. № 69(3). С. 149-152.

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Франкевич К. Р.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
frankevichkarina@gmail.com*

Дослідники психологічної галузі сьогодні активно розглядають питання становлення і розвитку особистості. Значний інтерес до цих аспектів зумовлений стрімкими соціально-політичними та культурними змінами у сучас-

ному суспільстві, що мають відчутний вплив на світогляд людей, особливо молоді, у якій тільки формуються стійкі переконання і думка з приводу соціальних явищ. Для успішного особистісного зростання важливу роль має становлення особистісної ідентичності, що визначає потенційні можливості розвитку, самореалізації та спрямованість людини. Під час вивчення особистісної ідентичності мають бути враховані певні її особливості. По-перше, вона є змінною, тому слід враховувати динаміку її розвитку і вплив на цей процес різних чинників. По-друге, не дивлячись на багаторічну історію вивчення, вчені досі визначаються із роллю ідентичності у взаємодії з іншими компонентами психіки, як наприклад ціннісно-сисловою сферою. Встановлено, що ознакою сформованої ідентичності є визначена ієрархія цінностей і життєвих переконань людини. Пріоритетні ціннісні орієнтації характеризують зміст діяльності людини, її цілі, зумовлюють позицію відносно сенсу особистого і суспільного існування. Тому феномен особистісної ідентичності потребує системного вивчення у тісному взаємозв'язку із ціннісною обумовленістю виборів людини щодо її життя і самореалізації.

Мета дослідження. Теоретично вивчити та емпірично дослідити зв'язок особливостей ціннісно-сислової сфери студентів з розвитком їх особистісної ідентичності.

Опис підходів. Дослідженню особистісної ідентичності в науці приділяли увагу багато вчених і всі їх підходи по-своєму ґрунтовні. Зокрема, Е. Еріксон називає ідентичність унікальністю досвіду, яка зберігає самототожність особистості [за 1]. Психолог З. Фройд характеризує ідентичність як результат ідентифікації з ознаками «приватного світу людини» [за 2, с. 61]. Дж. Марсія називає ідентичність «внутрішньою динамічною організацією потреб і переконань», він також розробив статусну модель, де виокремив чотири статуси ідентичності: дифузна, передчасна, мораторій та досягнута ідентичність [за 4]. Дослідник Дж. Тернер особистісну ідентичність описує одним із ступенів самокатегоризації (сприймання себе як частини класу схожих об'єктів). [за 5, с. 24]. Особистісна ідентичність, за Г. Брейкуеллом, має соціальну природу і є вторинною щодо соціальної ідентичності, бо людина формує свої переконання із загального досвіду людства. Вчений А. Ватерман також вказував, що розвиток ідентичності передбачає утворення сукупності пов'язаних між собою виборів, здійснюючи які, особистість усвідомлює свою спрямованість, цінності та цілі [за 2].

Всі зазначені ідеї зумовлюють врахування в розвиток ідентичності ціннісно-сисловий компонент, оскільки те, ким себе сприймає людина, як вона порівнює свої орієнтири і себе з іншими, а також організація її потреб і переконань, що формуються із загальнолюдського досвіду, стосуються смислів її буття і того, на що вона орієнтується, чого хоче досягти в результаті проходження життєвого шляху.

Ціннісно-смилова сфера є системою сутнісних позиції особистості, що зумовлюють сенс її діяльності. До неї входять потреби, цінності, ідеали, мотиви і смисли [3]. Ціннісно-смилова система регулює поведінку і вказує про ті аспекти, що є важливими для людини [6]. М. Рокич, наприклад, говорить про цінності людини як про сукупність переконань про переваги певної поведінки або життєвої цілі. І. Бех вказує, що цінності регулюють активність людини і окреслюють особливості об'єктивної реальності зовнішнього і внутрішнього світу особистості.

Загалом, особисті ціннісні орієнтації формуються у тісному зв'язку з ідентифікацією свого Я із суспільними ідеалами і нормами. Шляхом переоцінки раніше надбаних у суспільстві орієнтирів, людина розуміє чого хоче саме вона і виокремлює для себе найбільш важливі аспекти або ж слідує ціннісним уявленням її найближчого оточення для уникнення вибору. Оскільки особистісна ідентичність має ціннісно-смилову природу, то формування людиною своєї індивідуальної системи цінностей сприяє усвідомленому розумінню своєї позиції щодо суспільних цінностей і визначенню сенсу особистого існування.

Методи дослідження. В проведеному дослідженні було використано: методи аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення даних; методи емпіричного дослідження (методика МДОІ Л.Шнейдер і методика ціннісних орієнтацій М. Рокича); метод статистичної обробки даних (коефіцієнт кореляції рангу Спірмена).

Емпірична база. Дослідження проводилось на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Вибірку склали 60 студентів віком 18-22 роки (з них 38 дівчат та 22 хлопця).

Результати дослідження висвітлюють особливості статусів особистісної ідентичності і ціннісно-смилової сфери студентів.

За результатами методики Л.Шнейдер визначено, що ідентичність молоді здебільшого перебуває на рівні дифузної (38,33%), менша кількість студентів мають статуси мораторію (28,34%), псевдоідентичності (15%), досягнутої (13,33%). Найменш чисельною була група студентів із передчасною ідентичністю (5%).

За методикою М.Рокича встановлено, що цінними для студентів на сьогодні є здоров'я, впевненість у собі, свобода, любов, матеріальна забезпеченість і саморозвиток. Натомість молодь здебільшого байдуже ставляться до цінностей продуктивного життя, творчості, суспільного покликання, краси природи, щастя інших людей. Для досягнення цілей студенти користуються чесністю, відповідальністю, незалежністю, освіченістю та раціоналізмом, а неефективними засобами вважають тверду волю, ефективність у справах, старанність, високі запити і непримиренність до недоліків. Шляхом порівняльного аналізу визначено, що юнаки і дівчата із передчасною і дифузною ідентичністю пріо-

ритетними вважають любов, матеріальне благо, вихованість, сімейне життя та освіченість, що схвалені суспільством. Цінності студентів зі статусом мораторій пріоритетними для себе вважають шлях до самовизначення (розвиток, пізнання, впевненість, сміливість та незалежність). Досягнута ідентичність пов'язана із цінностями активності, свободи, мудрості, освіченості, відповідальності, незалежності, самоконтролю. Молодь у статусі псевдопозитивної ідентичності акцентує на позитивних якостях (впевненість, продуктивність, широта поглядів, незалежність, акуратність, самоконтроль). Наведені дані були статистично перевірені коефіцієнтом рангової кореляції Спірмена, показники якого підтвердили припущення про взаємозв'язок ціннісно-сислової сфери зі статусом ідентичності.

Висновок. Узагальнюючи, можна сказати, що більшість науковців, досліджуючи феномен особистісної ідентичності, надають власні трактування його суті. Але ідеї кожного з них так чи інакше пов'язують формування ідентичності з розвитком ціннісно-сислової сфери. Ціннісні орієнтації особистості – це її моральність, світогляд і ідеї. Вони окреслюють ставлення людини до дійсності, її мотивацію діяльності і поведінки. Емпіричне дослідження зв'язку ціннісно-сислової сфери студентів зі статусами їх ідентичності підтверджує ці засади і дозволяє встановити, що ціннісна організація студентів, які мають різні статуси ідентичності, відрізняється певними особливостями: молодь у статусі передчасної і дифузної ідентичностей переважно обирає головними цінностями любов, матеріальне благо, вихованість, сімейне життя та освіченість; цінності студентів з мораторієм включають розвиток, пізнання, впевненість, сміливість та незалежність; при досягненні позитивної ідентичності юнаки і дівчата цінують активність, свободу, мудрість, освіченість, відповідальність, незалежність, самоконтроль; респонденти, що мають псевдопозитивну ідентичність здебільшого життєвими орієнтирами називають впевненість, продуктивність, широту поглядів, незалежність, акуратність, самоконтроль. Отримані результати, що засвідчують специфіку організації ціннісно-сислової сфери в залежності від актуального статусу особистісної ідентичності зумовлюють перспективи подальшого дослідження в цій сфері в теоретичному та практичному плані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жилін М. В., Смокова Л.С. Ідентичність особистості: проблеми практичного використання й інструментів виміру. Габітус. 2020. №. 15. С. 30-38.
2. Макарова О. П. Особистісна ідентичність: теоретичні аспекти проблеми. Virtus. 2018. № 26. С. 60-63.
3. Марчук В. В., Стаднік Н. В. Сутнісні характеристики ціннісних орієнтацій студентів. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2018. № 1. С. 183-187.
4. Мирошник О. Г. Розвиток самосвідомості та особливості Я-концепції в

підлітковому та ранньому юнацькому віці. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / за заг. ред К. В. Седих. Полтава, 2018. С. 209-226.

5. Турецька Х. І. Особистісна ідентичність схильних до Інтернет-залежності осіб: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2011. 22 с

6. Чайка Г. В. Ціннісно-сміслова сфера у кризові періоди розвитку особистості. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 9, №. 6. С.93-101.

ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Харченко А. С., Гончарова Н. О., Юдіна Н. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
anzhelaohara@gmail.com, goncharova.poltava@gmail.com, nata.yudina17@gmail.com*

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України спричинило докорінні зміни у способі життя населення нашої держави. Ці зміни торкнулися не лише його економічного становища, а й психологічної адаптації до життя у воєнний час, а також стосунків у межах сім'ї. З одного боку, війна розділила значну кількість українських сімей, з іншого – в сім'ях, де подружжя залишається разом, події сьогодення загострюють проблеми, які раніше замовчувалися. Тому й проблема профілактики домашнього насильства залишається доволі актуальною.

У листі Міністерства освіти і науки України «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» (від 30.05.2022 року) наголошується, що «будь-які потрясіння в суспільстві, особливо такі серйозні, як війна, коли багато громадян України втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичний стиль життя і продовжують перебувати у стані невизначеності - сприяють збільшенню випадків домашнього насильства» [6].

Проте, у дослідженні, проведеному А.Б. Благою і А.С. Адащик [2], виявлено, що протягом 2022 року облікована кількість звернень щодо фактів домашнього насильства знизилась приблизно вдвічі від обсягів попереднього, 2021 р., здебільшого через вплив низки факторів, які пов'язані з війною.

Аналізуючи такі суперечливі дані, можна погодитися з М. Змислюю, яка зазначає, що в умовах воєнного стану чим ближча область до зони бойових дій, тим менше зафіксовано в судах справ, пов'язаних із домашнім насильством [4].

Основними ознаками насильства науковці виділяють такі: насильство – це акт поведінки у вигляді дії або бездіяльності; порушує права чи свободи